

İklim Değişikliği ve Çevresel Güvenlik: Türkiye'nin Dış Ticareti ve Avrupa Yeşil Mutabakatı Bağlamında Bir Analiz

Climate Change and Environmental Security: An Analysis in
the Context of Turkey's Foreign Trade and the European
Green Deal

Mehmet Akif Akpınar^a

^a Doktorant, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Kırklareli, Türkiye. E-posta: akifakpinar11@gmail.com

ÖZ Bu çalışma, iklim değişikliğinin Türkiye'nin çevresel güvenliği ve dış ticareti üzerindeki etkilerini Avrupa Yeşil Mutabakatı bağlamında analiz etmektedir. Küresel ısınmanın yol açtığı su kıtlığı, kuraklık, tarımsal verim kaybı ve göç gibi çok boyutlu krizler iklim değişikliğini yalnızca çevresel değil, ekonomik ve siyasi sonuçları olan bir güvenlik meselesine dönüştürmüştür. Akdeniz Havzası'ndaki konumu nedeniyle Türkiye yüksek kırılganlık taşımakta; su stresi, enerji bağımlılığı ve kentleşme baskısı gibi alanlarda risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'nin ihracatının büyük bölümünün AB'ye yönelik olması, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasını sanayi yapısını ve rekabet gücünü doğrudan etkileyen kritik bir unsur hâline getirmektedir. Yeşil dönüşüm süreci karbon yoğun sektörlerde maliyet artışı ve teknolojik uyum gerektirirken, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir üretim ve yeşil finansman alanlarında önemli fırsatlar da sunmaktadır. Çalışma, çevresel güvenlik, insan güvenliği ve postkolonyal güvenlik yaklaşımlarından yararlanarak Türkiye'nin iklim politikaları ile dış ticaret dinamikleri arasındaki dönüşümü bütüncül bir çerçevede ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

iklim değişikliği •
uluslararası ticaret •
Avrupa Birliği • Türkiye •
Avrupa Yeşil Mutabakatı

ABSTRACT This study analyzes the effects of climate change on Turkey's environmental security and foreign trade in the context of the European Green Deal. The multidimensional crises caused by global warming, such as water scarcity, drought, loss of agricultural productivity, and migration, have transformed climate change into a security issue with not only environmental but also economic and political consequences. Due to its location in the Mediterranean Basin, Turkey is highly vulnerable and faces risks in areas such as water stress, energy dependence, and urbanization pressure. The fact that a large part of Turkey's exports is directed to the EU makes the European Green Deal and the Carbon Border Adjustment Mechanism a critical factor that directly affects its industrial structure and competitiveness. While the green transition process requires cost increases and technological adaptation in carbon-intensive sectors, it also presents significant opportunities in renewable energy, sustainable production, and green finance. The study presents the transformation between Turkey's climate policies and foreign trade dynamics within a holistic framework, drawing on environmental security, human security, and postcolonial security approaches.

Keywords

climate change •
international trade •
European Union • Türkiye •
European Green Deal

EXTENDED ABSTRACT

Climate change has evolved beyond being a purely environmental concern and has become one of the most complex and multidimensional global crises of the twenty-first century. Its impacts increasingly intersect with economic stability, social cohesion, political order, and national and international security. Rising global temperatures, water scarcity, extreme weather events, declining agricultural productivity, food insecurity, and climate-induced migration have transformed climate change into a structural security issue that reshapes state behavior, development strategies, and international trade relations. In this context, environmental threats are no longer peripheral risks but central components of contemporary security agendas.

This study aims to analyze the environmental security dimension of climate change within the framework of Türkiye's foreign trade structure and the European Green Deal (EGD). Departing from the assumption that climate change generates economic, social, and geopolitical consequences alongside environmental degradation, the study seeks to explore the interaction between Türkiye's climate policies and its external trade dynamics. The core hypothesis of the study is that the EGD does not constitute a merely technical environmental compliance process for Turkey; rather, when examined through environmental security, human security, and postcolonial security perspectives, it represents a multilayered transformation that reshapes Türkiye's trade structure, development strategies, and normative dependency relations with the European Union (EU).

Methodologically, the study adopts a qualitative research design based on an extensive review of academic literature, official policy documents, international organization reports, and secondary data sources. The analysis is structured around three complementary theoretical approaches—environmental security, human security, and postcolonial security—which together provide a comprehensive analytical framework for understanding the broader implications of climate-related trade regulations. While the study does not include sector-specific empirical or quantitative analysis, it offers a macro-level and theory-driven assessment of the structural dynamics shaping Türkiye's position within the green transition process. The scope of the analysis is limited to Türkiye-EU trade relations, given the EU's dominant role in Türkiye's export structure.

The introductory section conceptualizes climate change as a global security crisis rather than a solely environmental phenomenon. It highlights how climate-related risks have become embedded in international security documents and strategies, prompting a shift from traditional, state-centric security paradigms toward broader and more inclusive frameworks. The study then examines Türkiye's climate vulnerability from a security perspective, emphasizing the country's geographical location within the Mediterranean Basin, its water stress, energy dependency, rapid urbanization, and socio-economic disparities. These factors collectively increase Turkey's exposure to climate-related risks, affecting food security, internal migration, public health, and economic resilience.

Subsequently, the paper analyzes the EGD and the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) as key instruments reshaping global trade. Given that nearly half of Turkey's exports are directed toward the EU, the Green Deal poses both significant risks and potential opportunities. Carbon-intensive sectors such as iron and steel, cement, aluminum, textiles, and agriculture face rising compliance costs and competitiveness challenges, while renewable energy, sustainable production, and green finance present new avenues for economic transformation.

The environmental security perspective frames climate change as a threat multiplier that exacerbates resource scarcity, energy insecurity, and economic instability. From this angle, the Green Deal emerges as a policy response aimed at mitigating environmental risks but also introduces new structural pressures on trade-dependent economies like Turkey. The human security perspective shifts the focus from states to individuals, emphasizing how green transition policies affect employment, income distribution, food prices, and energy access. The study demonstrates that while green transformation may generate long-term employment opportunities in renewable energy and sustainable industries, it may also create short-term social costs, particularly for low-skilled labor and small and medium-sized enterprises.

The postcolonial security perspective offers a critical lens through which the EGD is interpreted as a normative and regulatory mechanism that may reinforce

asymmetrical power relations between developed and developing economies. From this viewpoint, environmental regulations and carbon pricing mechanisms risk functioning as forms of "green protectionism," transferring the burden of historical emissions onto countries with limited technological and financial capacity. Türkiye's position as a "norm taker" rather than a "norm maker" underscores the risk of deepening normative dependency unless alternative strategies are developed.

The concluding section synthesizes the findings derived from the three theoretical approaches and argues that no single framework can fully explain the complex interaction between climate change, security, and trade. Environmental security highlights technical and ecological risks, human security reveals socio-economic vulnerabilities, and postcolonial security exposes structural inequalities within the global green transition. Together, these perspectives underscore the necessity for Türkiye to adopt a multidimensional and strategic approach to the EGD. Rather than pursuing passive compliance, Türkiye should enhance its climate diplomacy capacity, invest in domestic carbon monitoring and reporting systems, expand renewable energy financing, and engage with Global South coalitions to promote environmental justice. Such a strategy would allow Türkiye not only to mitigate the risks posed by the Green Deal but also to reposition itself as an active and normative actor in the evolving global climate governance architecture.

Giriş

Küresel iklim değişikliği, günümüz uluslararası sisteminde yalnızca çevresel bir sorun olarak değerlendirilmekten çıkmış; ekonomik, politik, toplumsal ve güvenlik odaklı birçok dinamiği dönüştüren yapısal ve karmaşık bir küresel kriz haline gelmiştir. Artık sadece bilim insanlarının gündeme getirdiği teknik bir mesele değil; aynı zamanda devletlerin dış politika önceliklerini yeniden belirleyen, kalkınma stratejilerini dönüştüren, enerji ve kaynak yönetimini kökten etkileyen ve güvenlik politikalarının temel bileşeni haline gelen çok katmanlı bir tehdit alanıdır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında hızla artan fosil yakıt tüketimi, sanayileşmenin getirdiği üretim ve ulaşım yoğunluğu ile birlikte atmosfere salınan karbon ve diğer sera gazlarının miktarı dramatik biçimde yükselmiş; bu durum küresel ısınmayı tetikleyerek dünya genelinde iklim rejimlerinin bozulmasına neden olmuştur. Bu bozulma yalnızca sıcaklık artışı ile sınırlı kalmayıp, ekstrem hava olaylarında ciddi bir artış (kuraklık, sel, orman yangını, kasırga vb.), deniz seviyelerinde yükselme, kutup buzullarının erimesi, tarımsal üretkenliğin azalması, gıda güvenliğinin tehlikeye girmesi, su kıtlığının yaygınlaşması, biyolojik çeşitlilik kaybı ve ekosistem dengesizlikleri gibi birbirini tetikleyen krizleri beraberinde getirmiştir. Söz konusu krizler, özellikle kırılgan coğrafyalarda yaşayan yoksul toplumlar üzerinde orantısız bir etki yaratarak iklim adaletsizliğini gündeme taşımış; bu durum da iklim değişikliğini yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal adalet ve insan güvenliği boyutlarıyla da ele alınması gereken küresel bir sorun haline getirmiştir. Artan çevresel baskılar, yerel ekonomilerin çökmesine, iç göç ve zorunlu uluslararası göç akımlarının hızlanmasına ve bu bağlamda sınır güvenliğinden toplumsal istikrara kadar pek çok güvenlik başlığında yeni tehdit türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Küresel iklim krizinin doğurduğu bu çok yönlü tehditler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırılganlık düzeyini artırmakta, dış yardımlara ve iklim finansmanına olan bağımlılığı derinleştirmekte ve uluslararası sistemde eşitsizliklerin daha da büyümesine yol açmaktadır. Bu çerçevede, çevresel tehditler artık klasik güvenlik anlayışının ötesinde, genişletilmiş güvenlik kavramı içerisinde değerlendirilmekte ve çevresel güvenlik, enerji güvenliği, gıda güvenliği ve su güvenliği gibi başlıklar, ulusal güvenlik belgelerinde ve uluslararası strateji belgelerinde giderek daha fazla yer bulmaktadır. Sonuç olarak, küresel iklim değişikliği çağdaş uluslararası ilişkilerin temel belirleyicilerinden biri haline gelmiş; devletlerin diplomatik angajmanlarını, ekonomik iş birliği modellerini ve uluslararası kurumların işleyiş mekanizmalarını doğrudan etkileyen yapısal bir unsur olmuştur.

Bu çalışma, iklim değişikliğinin çevresel güvenlik boyutunu Türkiye'nin dış ticaret yapısı ve Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamakta; çevresel tehditlerin yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve jeopolitik sonuçlar üreten çok katmanlı bir güvenlik meselesine dönüştüğü varsayımından hareket etmektedir. Çalışmanın temel hipotezi, AYM'nin Türkiye açısından teknik bir çevresel uyum

sürecinin ötesinde, çevresel, insani ve postkolonyal güvenlik boyutlarıyla dış ticaret yapısını, kalkınma stratejilerini ve normatif bağımlılık ilişkilerini dönüştüren yapısal bir süreç yarattığı yönündedir. Nitel araştırma yöntemiyle tasarlanan çalışmada literatür taraması, resmi politika belgeleri ve uluslararası raporlar analiz edilmekte; çevresel güvenlik, insan güvenliği ve postkolonyal güvenlik yaklaşımları teorik çerçeve olarak kullanılmaktadır. Giriş bölümünde iklim değişikliğinin küresel bir güvenlik krizine dönüşümü ele alınmakta; izleyen bölümlerde Türkiye'nin iklim kırılganlığı, Yeşil Mutabakat ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasının dış ticaret üzerindeki etkileri ile bu sürecin çevresel, sosyoekonomik ve normatif sonuçları çok boyutlu biçimde incelenmektedir. Çalışma, analizlerin makro düzeyde ve ikincil kaynaklara dayanması ile Avrupa Birliği-Türkiye ticari ilişkileriyle sınırlı olması nedeniyle belirli kısıtlar taşımakla birlikte, sonuç bölümünde üç teorik yaklaşımı birlikte değerlendirerek Türkiye'nin çevresel güvenlik ve dış ticaret politikalarına yönelik bütüncül çıkarımlar ve politika önerileri sunmaktadır.

Kavramsal Çerçeve: İklim Değişikliğinin Küresel Güvenliğe Etkisi

İklim değişikliği, yalnızca çevresel bir mesele olarak değil, aynı zamanda insan güvenliği, toplumsal istikrar ve uluslararası güvenlik açısından da küresel düzeyde bir tehdit olarak değerlendirilmektedir (Homer-Dixon, 1999). Artan sıcaklıklar, deniz seviyesinin yükselmesi, tarım alanlarının çölleşmesi ve içilebilir su kaynaklarının azalması; özellikle kırılgan devletlerde sosyal huzursuzlukları ve zorunlu göçleri tetiklemektedir. Bu durum, çatışma riskini artırmakta ve özellikle küresel güneyde "iklim kaynaklı çatışmalar" literatürünün genişlemesine yol açmaktadır³. Örneğin Sahra Altı Afrika'da yaşanan su krizleri ile Orta Doğu'daki kuraklık dalgaları, sınır ötesi gerginlikleri doğurmuş, göç yollarını ve güvenlik politikalarını derinden etkilemiştir (Gleditsch, 1998).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi dahi iklim değişikliğini barış ve güvenlik için tehdit oluşturabilecek bir unsur olarak tanımış; NATO ve AB gibi kurumlar, iklim değişikliğini stratejik güvenlik belgelerine entegre etmeye başlamıştır (United Nations Security Council, 2021). Bu gelişmeler, devletlerin yalnızca askeri tehditlere karşı değil, aynı zamanda çevresel ve insani güvenlik risklerine karşı da proaktif politika üretmelerini zorunlu kılmaktadır (North Atlantic Treaty Organization, 2021).

Küresel ısınma ve iklim değişikliği, 21. yüzyılın yalnızca çevresel değil; aynı zamanda siyasi, ekonomik, toplumsal ve güvenlik temelli en kritik sorun alanlarından biri haline gelmiştir. Atmosferdeki sera gazı birikiminin neden olduğu sıcaklık artışları; ekstrem hava olaylarında yükseliş, deniz seviyelerinin yükselmesi, tarımsal üretimin bozulması, biyolojik çeşitlilik kaybı ve su kaynaklarında daralma gibi çok yönlü krizleri beraberinde getirmektedir. Ancak bu olgu, yalnızca doğa ile insan etkileşiminin bir sonucu olarak değil; aynı zamanda devletlerin sınır güvenliğinden enerji politikalarına, göç dinamiklerinden dış ticaret stra-

tejilerine kadar pek çok alanda dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede çevresel tehditlerin giderek daha fazla ulusal ve uluslararası güvenlik belgelerinde yer bulması, güvenlik çalışmalarında geleneksel askeri tehdit algısının ötesine geçilmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, güvenliğin yalnızca devlet merkezli ve askeri araçlarla sağlanamayacağına dair anlayışın güçlenmesiyle birlikte “çevresel güvenlik” kavramı öne çıkmış; bu kavram çevresel tehditlerin toplumsal refah, ekonomik sürdürülebilirlik ve siyasal istikrar üzerindeki etkilerini disiplinlerarası bir perspektifle ele alan yeni bir güvenlik yaklaşımını ifade etmiştir (Brown, 1977). 1990’lı yıllardan itibaren çevresel güvenlik, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Stockholm Çevre Enstitüsü ve çeşitli uluslararası akademik çevrelerce gündeme alınmış; iklim değişikliği, su ve enerji kaynaklarına erişim, doğal afetlerin etkileri, çevre temelli zorunlu göç hareketliliği gibi alanlarda insan güvenliği ile doğrudan bağlantılı bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda çevresel güvenlik, klasik güvenlik paradigmasının ötesine geçerek hem devletlerin egemenlik alanlarını hem de bireylerin yaşam hakkını etkileyen, yeni nesil bir güvenlik sorunu olarak uluslararası ilişkiler literatüründe yerini sağlamlaştırmıştır. Günümüzde ise çevresel tehditlerin, jeopolitik rekabet, kalkınma politikaları ve iklim diplomasisi ile iç içe geçen çok boyutlu yapısı, çevresel güvenliği yalnızca bir araştırma alanı değil; aynı zamanda stratejik karar alma süreçlerinin vazgeçilmez bir bileşeni haline getirmektedir (Barnett, 2001).

Türkiye’nin İklim Kırılganlığı ve Güvenlik Perspektifi

Türkiye, üç farklı iklim kuşağının kesişim noktasında ve Akdeniz Havzası’nda yer alması nedeniyle küresel iklim değişikliğine karşı en yüksek düzeyde kırılganlık gösteren ülkelerden biridir. Bu jeopolitik ve ekolojik konum, biyolojik çeşitlilik açısından avantaj sağlasa da ülkeyi kuraklık, sıcak hava dalgaları, orman yangınları ve ani sel felaketleri gibi ekstrem hava olaylarına karşı savunmasız bırakmaktadır. Hızlı sanayileşme, plansız kentleşme ve yüksek enerji tüketimi ise doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırarak bu ekolojik kırılganlığı derinleştiren yapısal faktörler olarak öne çıkmaktadır.

İklimsel belirsizlikler, özellikle su stresi ve mevsimsel kaymalar yoluyla tarımsal verimliliği düşürmekte ve gıda arz güvenliğini doğrudan tehdit etmektedir. Su kaynaklarındaki azalma, yalnızca içme suyu temini ve tarımsal sulamayı değil, aynı zamanda hidroelektrik üretim kapasitesini de sınırlayarak ülkenin enerji arz güvenliği üzerinde stratejik riskler yaratmaktadır. Tarım ve enerji sektörlerindeki bu istikrarsızlık, kırsal ekonomileri zayıflatarak kent merkezlerine yönelik iç göç dalgalarını hızlandırmaktadır. Yoğunlaşan iç göç ise kentlerde altyapı yetersizliği, işsizlik ve sosyo-mekânsal ayrışma gibi sorunlara yol açarak toplumsal uyumu ve istikrarı zorlamaktadır.

Mevcut durumda Türkiye’nin geliştirdiği politika araçlarının çoğunlukla teknik ve mevzuat düzeyinde kalması, sürecin bütüncül bir iklim güvenliği yaklaşımına dönüşmesini

engellemektedir. Oysa yaşanan krizler, çevresel kırılganlıkların artık yalnızca doğayla sınırlı kalmadığını göstermektedir. Bu nedenle çevresel tehditler; ekonomik sürdürülebilirlik, toplumsal refah ve ulusal güvenlik perspektifiyle ele alınması gereken öncelikli ve stratejik bir politika alanı olarak değerlendirilmelidir.

İklim değişikliği, yalnızca doğal ekosistemlerin yapısını ve işleyişini bozan çevresel bir olgu değil; aynı zamanda doğrudan insan yaşamını, geçim kaynaklarını, sağlığı ve toplumsal düzeni tehdit eden çok boyutlu bir güvenlik meselesi haline gelmiştir. Artan ortalama sıcaklıklar, su kaynaklarının azalması, tarımsal üretimde istikrarsızlık, biyoçeşitlilik kayıpları ve sıklığı giderek artan aşırı hava olayları (kuraklık, sel, fırtına, orman yangını vb.) gibi etkiler, özellikle iklimsel geçiş kuşaklarında yer alan ülkeler için ciddi kırılganlıklar doğurmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Akdeniz Havzası'nda bulunması nedeniyle iklim değişikliğine karşı yüksek hassasiyet taşıyan ülkeler arasında yer almakta hem coğrafi konumu hem de sosyoekonomik yapısı nedeniyle bu küresel dönüşümden çok katmanlı biçimde etkilenmektedir. Özellikle kırsal alanlarda tarıma dayalı geçim ekonomilerinin yaygınlığı, yerel su kaynaklarının sınırlılığı, plansız kentleşme ve sanayi faaliyetlerinin ekosistem üzerindeki baskısı, Türkiye'nin çevresel tehditlere karşı adaptasyon kapasitesini sınırlamakta ve mevcut toplumsal eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Su temini, gıda güvenliği, kırsal istihdam, sağlık altyapısı ve iç göç hareketliliği gibi alanlarda yaşanabilecek iklim temelli gerilimler, yalnızca çevresel değil; aynı zamanda sosyoekonomik ve siyasi istikrarı tehdit eden riskler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum politikalarının yalnızca çevresel sürdürülebilirliği değil; aynı zamanda insan güvenliğini esas alan, hak temelli, adil ve kapsayıcı bir perspektifle ele alınması gerekmektedir. Türkiye için bu yaklaşım hem yerel kırılganlıkları azaltmak hem de iklim değişikliğinin toplumsal etkilerine karşı dirençli bir yapı oluşturmak açısından hayati bir öneme sahiptir (Öztürk, 2002). İklim değişikliğinin yarattığı kırılganlıklar, yalnızca çevre ile sınırlı kalmamakta; giderek daha belirgin şekilde sosyo-ekonomik ve jeopolitik boyutlar kazanmaktadır. Bu durum, kırsaldan kent merkezlerine doğru yoğunlaşan göç dalgalarıyla birlikte kentlerde altyapı baskısını artırmakta, işsizlik, yoksulluk ve sosyal hizmetlere erişim konusunda yeni kırılganlık alanları doğurmaktadır. Özellikle Türkiye gibi sanayileşme ve kentleşme sürecini eşzamanlı yaşayan ülkelerde bu iç göç dalgaları, sosyo-mekânsal ayrışmaları derinleştirerek toplumsal uyumu tehdit edebilir bir düzeye ulaşmaktadır. Öte yandan, artan enerji ihtiyacı ile iklim değişikliğine bağlı olarak su kaynaklarının azalması ve hidroelektrik üretiminin düşmesi, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini de risk altına sokmakta; bu da ulusal güvenlik belgelerinde enerji güvenliğinin daha stratejik bir başlık olarak yer almasına neden olmaktadır. Tarım, su ve enerji gibi temel sektörlerde yaşanacak her türlü istikrarsızlık hem ekonomik sürdürülebilirliği hem de toplumsal huzuru tehdit eden çok yönlü güvenlik risklerine dönüşebilir. Bu nedenle çevresel kırılganlıkların artık yalnızca doğayla sınırlı krizler olarak değil; doğrudan ekonomik istikrar, toplumsal refah

ve ulusal güvenlik açısından öncelikli politika alanları olarak ele alınması gerekmektedir (Dalby, 2009).

Türkiye'nin İklim Değişikliği ile Mücadelede Konumu

Türkiye, iklim değişikliğine karşı kırılganlık düzeyi yüksek ülkeler arasında yer almakta, özellikle kuraklık, su kaynaklarının tükenmesi, orman yangınları ve ani sel baskınları gibi etkilerle doğrudan yüzleşmektedir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021). 1992 Rio Zirvesi ile başlayan süreçte çeşitli uluslararası anlaşmalara taraf olan Türkiye, 2021 yılında Paris İklim Anlaşması'nı onaylayarak bu alandaki taahhütlerini güçlendirmiştir (Resmî Gazete, 2021). Ancak sera gazı emisyonlarının hâlen artış eğiliminde olması ve karbon nötr hedefinin henüz belirli bir yol haritasına oturmamış olması, eleştiri konusu olmaktadır.

Türkiye'nin iklim politikaları ile ekonomik büyüme hedefleri arasında zaman zaman çelişkiler oluşmakta, sanayi, enerji ve ulaşım gibi sektörlerde düşük karbonlu dönüşüm için finansal ve teknik altyapı eksiklikleri göze çarpmaktadır. (Saraçoğlu ve Kutlu, 2025). Öte yandan, yenilenebilir enerji yatırımlarında son yıllarda yaşanan artış, Türkiye'nin yeşil dönüşüm kapasitesi açısından önemli bir fırsat alanı yaratmaktadır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye'nin Dış Ticaret Dinamikleri

İklim değişikliğinin ekonomik yansımaları, özellikle dış ticaret politikaları üzerinde derinleştirici etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin 2019 yılında ilan ettiği AYM, çevresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu yeni bir ekonomik yapılanmayı öngörmektedir. Bu mutabakat yalnızca bir çevre politikası değil, aynı zamanda ticaretin yeniden düzenlenmesini hedefleyen stratejik bir dönüşüm projesidir. AB, bu strateji kapsamında karbon nötr bir kıta olmayı hedeflerken, ithal ürünlerin karbon ayak izini de dikkate alacak şekilde "Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması" gibi uygulamaları devreye almaktadır. (European Union, 2021). Türkiye gibi AB ile derin ekonomik entegrasyona sahip ülkeler için bu dönüşüm, yalnızca çevresel değil aynı zamanda ekonomik güvenlik konusu haline gelmiştir (European Commission, 2019). Türkiye açısından bu süreç, yalnızca çevresel uyum değil, aynı zamanda ekonomik rekabetçilik ve uluslararası ticaret zincirinde pozisyonunu koruyabilme açısından stratejik bir dönüm noktasıdır. Türkiye'nin ihracatının yaklaşık yarısını AB ülkelerine gerçekleştirdiği düşünüldüğünde, bu dönüşüm süreci, üretim yapısının yeniden şekillendirilmesini, yeşil teknolojilere yatırım yapılmasını ve sürdürülebilirlik odaklı politikaların benimsenmesini zaruri hale getirmektedir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye İçin Riskler ve Fırsatlar

AYM, AB'nin 2050 yılına kadar "iklim nötr kıta" olma hedefi doğrultusunda ortaya koyduğu çok boyutlu bir stratejidir. Bu kapsamda sınırdaki karbon düzenlemesi (CBAM),

döngüsel ekonomi, sürdürülebilir ulaşım ve yeşil finansman gibi politika alanları, yalnızca AB üyesi ülkeleri değil, aynı zamanda bu pazarla entegre olan ticaret ortaklarını da doğrudan etkilemektedir.

Türkiye, AB ile Gümrük Birliği ilişkisi nedeniyle bu dönüşümden en fazla etkilenecek ülkelerden biridir. CBAM kapsamında demir-çelik, alüminyum, çimento, elektrik ve gübre gibi sektörlerde karbon yoğun üretim yapan firmaların ilave maliyetlerle karşılaşması muhtemeldir (Guler ve Kumar, 2022). Bu durum, Türkiye'nin ihracat rekabetçiliğini azaltma riski taşımaktadır. Aynı zamanda Türkiye, gerekli dönüşümleri zamanında gerçekleştirebilirse, AYM süreci içinde yeşil finansman, yenilikçi teknolojilere erişim, yenilenebilir enerji yatırımları gibi fırsatlardan da yararlanabilir (European Bank for Reconstruction and Development, 2021).

Türkiye için riskleri azaltmanın ve fırsatları maksimize etmenin yolu; iklim politikalarının ticaret, sanayi ve dış politika ile entegre şekilde yürütülmesinden geçmektedir. Aksi halde Türkiye'nin dış ticaret hacmi, çevresel düzenlemelere uyum sağlayamama nedeniyle daralabilir (European Commission, 2019).

Teorik Yaklaşım: Güvenliğin Çevresel Yeniden İnşası

Bu çalışma, iklim değişikliği temelli çevresel sorunları, uluslararası ilişkiler literatüründeki üç temel güvenlik perspektifi çerçevesinde analiz etmektedir: *Çevresel Güvenlik*, *İnsan Güvenliği* ve *Postkolonyal Güvenlik*.

Çevresel Güvenlik yaklaşımı, çevresel tehditlerin ulusal ve küresel güvenliğe etkisini incelemekte, doğal kaynaklara erişim, ekosistemlerin sürdürülebilirliği ve çevresel krizlerin çatışma potansiyeli gibi unsurları öne çıkarmaktadır. Türkiye'nin özellikle su kaynakları ve tarım arazileri bağlamında yaşadığı zorluklar, bu perspektiften değerlendirilerek, iklim değişikliğinin bir güvenlik riski olarak nasıl yönetilmesi gerektiği tartışılacaktır. Ullman, 1983 tarihli makalesinde güvenlik kavramının yalnızca askerî tehditlerle sınırlandırılmayacağını, çevresel bozulma, kaynak kıtlığı ve ekolojik tehditlerin de ulusal ve uluslararası güvenliği doğrudan etkilediğini savunmuştur. Bu yaklaşım, çevresel güvenlik literatürünün teorik çıkış noktası olarak görülür (Ullman, 1983).

İnsan Güvenliği perspektifi ise, bireyin yaşam kalitesi, geçim kaynakları ve temel ihtiyaçlara erişimi çerçevesinde güvenlik kavramını yeniden tanımlar. Bu bağlamda iklim değişikliğinin birey üzerindeki sosyoekonomik etkileri, kırılgan grupların korunması ve iklim adaleti tartışmaları çalışmanın önemli boyutlarından birini oluşturacaktır. İnsan güvenliği yaklaşımı, güvenliği devletin değil bireyin merkezine alan bir paradigma olarak, UNDP'nin 1994 tarihli İnsani Gelişme Raporu ile kavramsal ve normatif bir çerçeveye kavuşturulmuştur (Sen, 1999).

Postkolonyal Güvenlik yaklaşımı ise, küresel çevre politikalarının Kuzey-Güney ayrımı bağlamında adaletsiz güç ilişkileri doğurduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye gibi küresel Güney ülkelerinin, gelişmiş ülkelerin tarihsel emisyonlarından kaynaklı krizlerin bedelini ödemeye zorlanması, iklim rejiminde tarihsel sorumluluk ve adalet tartışmalarını gündeme getirmektedir. Bu çerçevede, AYM'nin Türkiye üzerinde yaratacağı yapısal baskıların postkolonyal bir mercekten değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Post-kolonyal güvenlik yaklaşımı, güvenlik sorunlarını Batı-merkezli devlet deneyimlerinden türetilen kavramlarla açıklamanın yetersizliğine işaret eden ve özellikle Mohammed Ayoob'un çalışmalarıyla sistematik bir çerçeve kazanan eleştirel bir perspektiftir (Ayoob,1995).

Çevresel Güvenlik Perspektifinden Analiz

Çevresel güvenlik, Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan genişletilmiş güvenlik yaklaşımlarının önemli bir bileşeni olarak uluslararası ilişkiler literatüründe yer edinmiştir. Kavram, çevresel sorunların – özellikle iklim değişikliği, doğal kaynak kıtlığı ve çevre tahribatı gibi – ulusal ve uluslararası güvenlik üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlar. 1980'lerden itibaren özellikle Richard Ullman, Jessica Tuchman Mathews (1989) ve Thomas Homer-Dixon gibi akademisyenlerin çalışmalarıyla çevresel değişimlerin çatışma dinamiklerini tetikleyebileceği tezi yaygınlık kazanmıştır. Homer-Dixon'a göre çevresel bozulmalar toplumsal istikrarsızlığı körükleyerek siyasi rejimleri tehdit edebilir ve devletlerin güvenliğini zayıflatabilir (Homer-Dixon, 1991).

Günümüzde çevresel güvenlik, Birleşmiş Milletler ve AB gibi uluslararası örgütlerin gündeminde merkezi bir konumdadır. Paris İklim Anlaşması gibi çok taraflı anlaşmalar, çevresel tehditlerin sınır tanımayan yapısı dolayısıyla uluslararası iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Çevresel güvenlik aynı zamanda insani güvenlik, ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla da iç içe geçmiştir. Bu bağlamda, çevresel tehditler yalnızca doğal afetler veya kaynak kıtlığı değil; aynı zamanda küresel ticaret dengelerini, göç hareketlerini ve jeopolitik ilişkileri de etkileyen karmaşık sorunlar haline gelmiştir.

Devletler, çevresel tehditlere karşı farklı düzeylerde stratejik yanıtlar geliştirmektedir; Yenilenebilir enerji teşvikleri, karbon ticareti sistemleri, çevre vergileri gibi düzenlemeler. Çevre ve iklim değişikliği bakanlıklarının kurulması, çevre dostu savunma stratejilerinin benimsenmesi. Bölgesel çevre anlaşmalarına katılım, çevre diplomasisi faaliyetleri, iklim finansmanına katkı sağlama. Gelişmiş ülkeler bu süreçte teknolojik dönüşüm ve karbon nötr hedefleri üzerinden liderlik iddiası ortaya koyarken, gelişmekte olan ülkeler daha çok adaptasyon ve mali destek talep etmektedir.

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla iklim değişikliğine karşı kırılgan ülkeler arasında yer almaktadır. Su kıtlığı özellikle İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ciddi bir tehdit olarak öne çıkmakta, tarımsal üretim ve içme suyu kaynaklarını zorlamaktadır. Bü-

yük şehirlerdeki hava kirliliği hem sanayi emisyonları hem de ulaşım altyapısının yetersizliğinden kaynaklanmakta; özellikle çocuklar ve yaşlılar için sağlık riski yaratmaktadır. Kuraklık riski artarken, orman yangınları ve toprak erozyonu gibi ikincil etkiler ekosistemi tehdit etmektedir (Türkiye Ziraat Odaları Birliği, 2024).

Türkiye'nin ihracat odaklı büyüme modeli, enerji yoğun sektörlerde (çelik, otomotiv, tekstil) ciddi karbon emisyonlarına neden olmaktadır. AB ile yakın ekonomik ilişkiler, ihracat ürünlerinin karbon yoğunluğunu stratejik bir mesele haline getirmiştir. AYM çerçevesinde uygulamaya konan Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (CBAM), Türkiye'nin ihracat maliyetlerini artırabilecek ve karbon raporlama yükümlülüklerini berabere getirecektir.

Yeşil Mutabakat, AB'nin 2050'ye kadar karbon nötr olma hedefi doğrultusunda ticari ortaklarını da kapsam altına almakta; bu bağlamda Türkiye gibi ihracatçı ülkeler ciddi bir dönüşüm baskısı altındadır. Başta demir-çelik, çimento ve alüminyum sektörleri olmak üzere enerji yoğun endüstriler bu süreçten doğrudan etkilenecek, uyum sağlamayan firmalar rekabet gücünü kaybedebilecektir. Ancak bu dönüşüm aynı zamanda Türkiye için yeşil teknolojilere yatırım, sürdürülebilir üretim ve eko-etiketleme alanlarında yeni fırsatlar da sunmaktadır (Beder, 2024).

Türkiye son yıllarda enerji politikalarında yenilenebilir kaynaklara yönelmiş, özellikle güneş ve rüzgâr enerjisinde kapasite artışına gitmiştir. Ancak enerji güvenliği söylemi hâlâ fosil yakıt bağımlılığını sürdürmekte, doğalgaz ithalatı enerji dış açığını büyötmektedir. Türkiye'nin 2021'de Paris Anlaşması'nı onaylaması ve "2053 Net Sıfır Emisyon" hedefini açıklaması bu bağlamda önemli bir adım olsa da politika uygulamalarında kurumsal kapasite ve yatırımlar halen yetersizdir. Yeşil dönüşüm, sadece teknik değil aynı zamanda sosyo-ekonomik bir adaptasyon süreci olarak ele alınmalıdır. (Aydınoglu ve Özdemir, 2022).

İnsan Güvenliği Perspektifinden Analiz

İnsan güvenliği, 1994 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan İnsani Gelişme Raporu ile kavramsallaştırılmıştır. Bu yaklaşım, geleneksel devlet merkezli güvenlik paradigmasının aksine, bireyin refahı, temel hakları ve yaşam kalitesi üzerinde odaklanır. İnsan güvenliği yedi temel bileşen içerir: ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, çevresel güvenlik, kişisel güvenlik, topluluk güvenliği ve siyasal güvenlik. Bu çok boyutlu yapı, güvenliği yalnızca savaş veya şiddet tehdidiyle sınırlamaz; iklim krizi, salgın hastalıklar, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi olguları da kapsar. (Tadjbakhsh ve Chenoy, 2007).

Ekonomik güvencesizlik, işsizlik, gelir eşitsizliği ve yoksulluk gibi faktörlerle bireylerin yaşamlarını doğrudan etkilerken; çevresel tehditler, yaşam alanlarını, sağlıklarını ve geçim

kaynaklarını tehdit etmektedir. Sağlık güvenliği ise yalnızca pandemi gibi akut krizlerle sınırlı olmayıp, uzun vadeli sağlık sistemlerinin dayanıklılığı ve halk sağlığı politikaları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Örneğin, kuraklık ve hava kirliliği gibi çevresel değişkenler, bireylerin fiziksel sağlıklarını ve psikolojik refahlarını olumsuz yönde etkileyebilir. İnsan güvenliği yaklaşımı, bu tür tehditlerin birbirleriyle nasıl etkileşim içinde olduğunu ve çok boyutlu yapılarını analiz etmeyi amaçlamaktadır (Paris, 2001).

İnsan güvenliği yaklaşımı, bu tehditlerin birbirleriyle nasıl etkileşim içinde olduğunu ve çok boyutlu yapılarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, politika yapımcıların ve araştırmacıların, bireylerin güvenliğini sağlamak için bu bileşenlerin tümünü dikkate alarak kapsamlı stratejiler geliştirmeleri önemlidir.

Türkiye’de insan güvenliği sorunları çoğunlukla ekonomik güvencesizlik (yüksek enflasyon, gelir adaletsizliği), çevresel riskler (hava kirliliği, kuraklık), sağlık sistemi kapasitesi (COVID-19 sonrası dönem), kentleşme baskısı ve mülteci entegrasyonu gibi başlıklarda yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, afet yönetimi kapasitesinin sınırlı olması, iklim değişikliğine karşı toplumsal dayanıklılığı azaltmaktadır. Kırılgan gruplar – düşük gelirli haneler, kadınlar, kırsal kesimde yaşayanlar – çevresel tehditlerden daha fazla etkilenmektedir. (International Organization for Migration, 2021).

Türkiye’de İnsan Güvenliği ve Yeşil Mutabakatın Sosyoekonomik Etkileri

İklim değişikliği, Türkiye’nin zaten sınırlı olan su kaynaklarını daha da tehdit etmektedir. Tarımsal sulama ihtiyacının artması, barajların doluluk oranlarının azalması ve yağış rejimlerinin değişmesi gibi etkiler, gıda üretim zincirlerini doğrudan etkilemektedir. Bu durum özellikle İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu gibi tarım merkezlerinde üretkenliğin düşmesine ve gıda enflasyonunun yükselmesine neden olmaktadır. Gıda güvenliği yalnızca üretim değil, aynı zamanda erişim ve fiyat istikrarı bağlamında da değerlendirilmelidir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2023).

AYM ile uyum süreci, sanayi ve tarım sektörlerinde dijitalleşme ve karbon azaltımı gibi alanlarda yapısal dönüşümü zorunlu kılmaktadır. Bu dönüşüm kısa vadede iş gücü piyasasında “yaratıcı yıkım” etkisi yaratabilir. Özellikle düşük vasıflı işgücünün işsiz kalma riski, yeni becerilere uyum sağlama kapasiteleriyle doğrudan ilişkilidir. Ancak uzun vadede yeşil işler, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji üretimi, sürdürülebilir tarım uygulamaları gibi alanlarda yeni istihdam olanakları sunabilir. (Ticaret Bakanlığı, 2021). AB’nin Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (CBAM), karbon ayak izini azaltmayı hedefleyen bir politika aracı olarak, Türkiye’nin özellikle ihracat odaklı üretim yapan firmaları üzerinde doğrudan ve derinleştirici etkiler yaratmaktadır. Bu düzenleme kapsamında firmaların üretim süreçlerini yeniden yapılandırılmaları, karbon salınımlarını şeffaf biçimde izleyip raporlayabilecek kurumsal mekanizmalar oluşturmaları ve sürdürülebilir

teknolojilere geçiş yapmaları gerekmektedir. Bu dönüşüm, yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda sektörel ve sosyoekonomik boyutlarıyla da ele alınması gereken çok katmanlı bir geçiş sürecidir. Karbonsuzlaşmaya yönelik bu yapısal dönüşüm; çevre mühendisliği, karbon muhasebesi, yaşam döngüsü analizi ve veri temelli emisyon izleme gibi alanlarda nitelikli iş gücüne olan talebi artırırken, düşük vasıflı veya geleneksel üretim süreçlerine bağımlı iş gücünün sistem dışına itilmesi gibi dışlayıcı sonuçlar da doğurabilmektedir. Özellikle büyük ölçekli işletmeler, sahip oldukları finansal, teknolojik ve kurumsal kapasite sayesinde bu dönüşüm sürecine daha kolay entegre olabilirken, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) uyum sağlamakta ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, Türkiye içinde zaten var olan bölgesel kalkınma farklılıklarını derinleştirme riski taşımaktadır. Örneğin, Marmara ve Ege gibi sanayileşmiş ve altyapı olanakları gelişmiş bölgeler yeşil yatırımları hızla benimseyebilirken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi yapısal dezavantajlara sahip bölgeler sürecin dışında kalabilir ve ekonomik marjinalleşme ile karşı karşıya gelebilir. Ayrıca, yeşil dönüşüm kapsamında enerji üretiminde ve tüketiminde yapılacak reformlar, geçiş döneminde maliyet artışlarını da beraberinde getireceğinden, özellikle düşük gelirli ve enerjiye bağımlılığı yüksek toplumsal kesimlerin orantısız biçimde etkilenmesi mümkündür. Dolayısıyla CBAM yalnızca teknik bir düzenleme olarak değil; Türkiye'nin iç ekonomik dengelerini, sosyal adalet perspektifini ve bölgesel eşitsizliklerle mücadele kapasitesini de doğrudan sınavan stratejik bir eşiştir.

Postkolonyal Güvenlik Perspektifinden Analiz

Postkolonyal güvenlik yaklaşımı, uluslararası güvenlik çalışmalarını Batı-merkezli epistemolojilerin ötesinde anlamayı amaçlayan eleştirel bir çerçevedir. Bu yaklaşım, güvenlik bilgisinin üretiminde tarihsel sömürgecilik, kültürel tahakküm ve ekonomik bağımlılık ilişkilerinin rolünü sorgular. Edward Said'in "Oryantalizm" (1978) kavramı bu yaklaşımın entelektüel temel taşlarından biridir. Postkolonyal güvenlik anlayışı, Batı'nın güvenlik normlarının evrenselleştirilmesini ve bunların küresel Güney'e dayatılmasını eleştirir. Bu çerçevede güvenlik yalnızca silahlı tehdit değil; aynı zamanda bilgi, norm ve iktidar ilişkilerinin bir aracıdır (Said, 1978).

Batı güvenlik rejimleri genellikle kendi normlarını – örneğin çevresel düzenlemeler, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi – evrensel standartlar olarak sunar. Oysa postkolonyal kuram bu standartların tarihsel olarak Batı'nın çıkarlarına hizmet ettiğini ve sömürgecilik sonrası dönemde yeni tahakküm biçimlerine dönüştüğünü öne sürer. Çevre politikaları da bu bağlamda değerlendirilir; zira çevresel düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme imkanlarını sınırlandırırken, gelişmiş ülkeler geçmişteki yüksek karbon salımlarının bedelini ödemekten kaçınabilir (Barkawi ve Laffey, 2006).

AYM gibi çevresel düzenlemeler, gelişmiş ülkelerin sürdürülebilirlik normlarını dış ticaret yoluyla diğer ülkelere ihraç etmesini içerir. Ancak bu süreç, gelişmekte olan ülkeler

açısından yapısal eşitsizlikleri pekiştirebilir. Örneğin, yüksek karbon emisyonlu ürünlere uygulanan sınır vergileri, teknolojiye erişimi kısıtlı olan ülkelerin rekabet gücünü düşürür. Bu durum, çevresel adalet meselesini teknik değil, siyasi ve tarihsel bir sorun haline getirir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye: Küresel Ticarete Çevresel Adalet

AB'nin Yeşil Mutabakat kapsamında uygulamaya koyduğu düzenlemeler, esasen çevresel sürdürülebilirliği artırma amacı taşır; fakat bu düzenlemeler aynı zamanda ticaret politikası aracılığıyla küresel değer zincirlerini yeniden yapılandırır. Bu dönüşüm, küresel Güney ülkelerinin üretim maliyetlerini artırmakta, yeşil teknolojilere yatırım yapma kapasitelerini zorlamakta ve onları dışlayıcı ekonomik yapılara mahkûm etmektedir. Türkiye gibi "çevresel geçiş bölgesi" ülkeleri hem Avrupa ile entegrasyon hem de küresel rekabet arasında sıkışmaktadır. (Küçük ve Yüce Dural, 2024).

Yeşil Mutabakat, "yeşil korumacılık" (green protectionism) olarak da adlandırılan bir ekonomik baskı aracı haline gelebilir. Gelişmekte olan ülkeler, karbon izleme altyapısı, çevresel sertifikasyon sistemleri ve teknolojik dönüşüm için gerekli finansal kaynaklara erişimde ciddi kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Bu durum çevresel düzenlemeleri eşitsizliğin yeniden üretimi olarak okunmaya açık hale getirir. Postkolonyal yaklaşıma göre, bu tür politikalar yalnızca çevreyi değil, aynı zamanda küresel güç ilişkilerini yeniden düzenleme işlevi de görmektedir.

Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği ilişkisi, çevresel düzenlemelere uyumu kaçınılmaz kılmaktadır. Ancak bu uyum süreci, Türkiye'nin ekonomik bağımlılığını daha da derinleştirebilir. Özellikle Yeşil Mutabakat kapsamındaki mevzuat uyumu, AB finansmanına ve teknik yardımına ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, Türkiye'nin dış ticaret politikalarında manevra alanını daraltmakta ve onu normatif bağımlılığa itmektedir. Uyum sağlanamadığında ise dışlanma riski bulunmaktadır. (Ataseven, 2023).

Bu üç teori birlikte ele alındığında, Yeşil Mutabakatın hem doğrudan çevresel tehditlere karşı bir yanıt (çevresel güvenlik), hem toplumsal refah ve adalet meselesi (insan güvenliği), hem de küresel güç ilişkilerini yeniden şekillendiren bir hegemonya aracı (postkolonyal güvenlik) olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin dış ticaret yapısı büyük ölçüde AB ile entegrasyona, özellikle gri enerji yoğun sektörlerdeki ihracata dayanmaktadır. Bu nedenle Yeşil Mutabakat ve CBAM uygulamaları, Türkiye'nin ihracat kalemlerini doğrudan etkileyecek yapısal bir dönüşüm süreci başlatmaktadır.

- Bu süreci sadece çevresel güvenlik perspektifiyle değerlendirmek, Yeşil Mutabakat'ı teknik bir uyum meselesine indirger. Türkiye'nin karbon emisyonlarını azaltması gerektiği açıktır, ancak bu dönüşümün ekonomik, toplumsal ve siyasi maliyetleri göz ardı edilmemelidir.

- İnsan güvenliği yaklaşımı bu dönüşüm sürecinde ortaya çıkabilecek istihdam kayıplarını, kırılgan grupların yaşayabileceği ekonomik zorlukları ve sosyal eşitsizlikleri gözler önüne serer. Türkiye'nin düşük vasıflı işgücüne dayanan üretim yapısı, bu perspektifi daha da önemli kılmaktadır. Tarım, tekstil, çimento gibi sektörlerde yüzbinlerce kişinin bu dönüşümden olumsuz etkilenme riski vardır.
- Postkolonyal güvenlik ise Türkiye'nin yalnızca çevresel düzenlemelere değil, aynı zamanda Avrupa'nın normatif hegemonyasına maruz kaldığını vurgular. Türkiye'nin karbon nötr üretim yapısına geçişte karşılaştığı teknoloji, finansman ve veri altyapısı engelleri; küresel düzeydeki çevresel adaletsizlik tartışmalarını haklı çıkarır. Türkiye'nin konumu bu bağlamda "regülasyon ithalatçısı", yani norm üreten değil norm tüketen bir ülke konumudur.

Dolayısıyla, tek bir teori Türkiye'nin dış ticaret ve çevresel güvenlik sorunlarını bütünüyle açıklamakta yetersiz kalır. Ancak postkolonyal teori, Yeşil Mutabakatın yapısal ve tarihsel bağlamda dış ticarete nasıl yansıdığını en bütüncül şekilde açıklayan yaklaşımdır. Bunu destekleyici olarak insan güvenliği yaklaşımı, sosyoekonomik risklerin yönetimini öne çıkarırken, çevresel güvenlik ise teknik çözüm yollarını haritalandırır.

Türkiye'nin bu üç teorik perspektifi dikkate alarak Yeşil Mutabakat sürecinde geliştirebileceği stratejiler şunlardır; Paris Anlaşması taahhütlerini iç hukukla uyumlu hale getirmeli, karbon emisyonlarını izleme, raporlama ve denetleme altyapılarını geliştirmeli, yenilenebilir enerji yatırımlarına uzun vadeli finansman olanakları sunmalıdır. Sanayi dönüşümünden olumsuz etkilenebilecek gruplar için sosyal destek programları (eğitim, beceri kazandırma) hayata geçirilmeli, gıda ve enerji yoksulluğuna karşı kırılgan bölgelerde sosyal dayanışma ağları güçlendirilmelidir. Türkiye, AB normlarını sorgusuz benimsemek yerine çevre adaletini savunan alternatif küresel koalisyonlara (BRICS, G7) angaje olabilir, karbon ayak izi izleme teknolojilerinde yerli AR-GE kapasitesi artırılmalı, dışa bağımlılık azaltılmalıdır, Türkiye, "çevreci kalkınma" kavramını kendi çıkarları çerçevesinde tanımlayarak küresel tartışmalara kendi kavramsal katkılarını sunmalıdır.

Türkiye'nin bu süreçte çevresel düzenlemelere eleştirel bir uyum yaklaşımı benimsemesi gerekmektedir. Yani hem çevresel sürdürülebilirliği içselleştirmeli hem de bu politikaların ulusal kalkınma hedefleriyle uyumlu olmasına özen göstermelidir. Bunun için:

- Kendi çevre diplomasi kapasitesini artırması,
- Karbon ayak izi raporlama altyapısını yerleştirmesi,
- Küresel Güney ülkeleriyle çevre adaleti temelli iş birlikleri kurması önerilebilir.

- Türkiye'nin pozisyonu sadece bir "uyum sağlayan ülke" değil; aynı zamanda yeşil dönüşümün küresel adalet boyutunu savunan "norm girişimcisi" konumuna evrilebilir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

AYM, yalnızca AB'nin çevresel hedeflerine ulaşma çabasının bir parçası değil; aynı zamanda küresel üretim, enerji, ulaşım ve ticaret sistemlerinde köklü ve normatif bir yeniden yapılanmayı hedefleyen kapsamlı bir stratejik vizyon olarak şekillenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Yeşil Mutabakat çerçevesinde karşı karşıya kaldığı yapısal zorluklar, çevresel sürdürülebilirliğin ötesinde; ekonomik bağımlılık ilişkileri, dış ticaret yapısının dönüşümü, sosyal eşitsizlikler ve uluslararası normlara adaptasyon kapasitesi gibi birçok katmanda kendini göstermektedir. Türkiye'nin dış ticarete dayalı kalkınma modelinde yüksek karbon salınımı yaratan sektörlerin (örneğin demir-çelik, çimento, tekstil, otomotiv ve tarım) ağırlığı, Avrupa pazarına bağımlılığın sürdüğü bir ekonomik yapıda hem rekabet gücünü tehdit etmekte hem de karbon yoğun ürünlerin maliyet yükünü artırarak dış ticaret dengesini bozmaktadır. Bu nedenle, Yeşil Mutabakat süreci Türkiye açısından yalnızca çevre mevzuatına uyum sağlama değil; aynı zamanda ekonomik altyapının dönüştürülmesi, karbon nötr üretim modellerinin benimsenmesi ve özellikle KOBİ'lerin yeşil finansman ve teknolojiye erişiminin sağlanması gibi çok boyutlu bir dönüşüm gerektirmektedir. Bu dönüşüm sürecini kavramsal düzlemde değerlendirebilmek için güvenlik çalışmalarının genişletilmiş çerçevesine başvurmak, makul bir yaklaşımdır. Türkiye gibi "çevresel geçiş kuşağında" yer alan ülkeler açısından bu eleştirel bakış açısı, hem Batı'nın normatif tahakkümüne karşı özerklik arayışını hem de yapısal bağımlılık ilişkilerinin dönüştürülmesini savunmaktadır. Bu üç güvenlik perspektifi, birbirini dışlayan değil; Türkiye'nin yeşil dönüşüm sürecine ilişkin bütüncül bir politika çerçevesi oluşturmak açısından tamamlayıcı nitelik taşıyan yaklaşımlardır. Türkiye'nin yalnızca teknik düzenlemelere uyum sağlayan pasif bir aktör değil; sürdürülebilirlik, ekonomik adalet, toplumsal kapsayıcılık ve uluslararası norm üretiminde aktif bir özne olabilmesi için, yeşil dönüşüm sürecine çok düzlemli, eleştirel ve stratejik bir perspektifle yaklaşması elzemdir. Bu çerçevede geliştirilecek politikalar, Türkiye'nin hem iklim krizine karşı direncini artıracak hem de küresel düzeyde sürdürülebilir ve rekabetçi bir ekonomi inşa etme hedeflerine katkı sunacaktır.

Finansman Beyanı	Bu araştırma; kamu, ticari veya kâr amacı gütmeyen sektörler kuruluşlarından herhangi bir hibe almamıştır.
Çıkar Çatışması Beyanı	Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayımlanmasıyla ilgili olarak herhangi bir muhtemel çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.
Yazar Katkıları	Bu makale tek yazarlıdır. Kavramlaştırma, metodoloji, araştırma, yazım ve düzenleme süreçlerinin tamamı yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.
Etik Kurul Onayı	Bu çalışma, birincil veri toplama (anket, görüşme, deney vb.) içermediğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.
Yapay Zekâ Kullanım Beyanı	Bu makalenin hazırlanmasında yapay zekâ destekli araçlar kullanılmamıştır.
Funding Statement	This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.
Declaration of Interests	The author declares that there is no conflict of interest regarding the research, authorship, and/or publication of this article.
Author Contributions	This is a single-authored article. Conceptualization, methodology, investigation, writing, and editing were all carried out by the author.
Ethics Approval	This study did not involve primary data collection (surveys, interviews, experiments, etc.) and therefore did not require ethics committee approval.
Artificial Intelligence Usage Statement	No artificial intelligence-assisted tools were used in the preparation of this article.

Kaynakça / References

- Ataseven, Y. (2023). Evaluation of the possible effects of the European Green Deal process on agricultural policies in Türkiye. *Journal of Agricultural Sciences* 29(1), 13–25. <https://doi.org/10.15832/ankutbd.1108754>
- Aydınoglu, A. U., & Özdemir, B. E. (2022). Yeşil mutabakat: Tarihçe ve akademik araştırmaların incelenmesi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi*, 11(2), 107–121. <https://doi.org/10.47934/tife.11.02.02>
- Ayoob, M. (1995). *The third world security predicament: State making, regional conflict, and the international system*. Lynne Rienner Publishers. <https://doi.org/10.1515/9781685853778>
- Barkawi, T., & Laffey, M. (2006). The postcolonial moment in security studies. *Review of International Studies*, 32(2), 329–352. <https://doi.org/10.1017/S0260210506007054>
- Barnett, M. (2001). Humanitarianism with a sovereign face: UNHCR in the global undertow. *The International Migration Review*, 35(1), 244–277. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2001.tb00013.x>
- Beder, B. (2024). Sınırdaki karbon düzenlemesinin Türkiye ana metaller sektörünün rekabetçiliği üzerindeki etkisi: Türkiye-AB ülkeleri kapsamında analiz. *Akademik Hassasiyetler*, 11(25), 212–236. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1454891>
- Brown, L. R. (1977). *Redefining national security* (Worldwatch Paper 14). Worldwatch Institute.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2021). *Türkiye iklim değişikliği uyum stratejisi ve eylem planı*. https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/uyum_stratejisi_eylem_plani_TR.pdf
- Dalby, S. (2009). *Security and environmental change*. Polity Press.
- European Bank for Reconstruction and Development. (2021). *Sustainability report 2021*. <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/sustainability-report/sustainability-report-2021.html>
- European Commission. (2019). *The European Green Deal*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/european-green-deal-communication_en.pdf
- European Union. (2021). *CBAM: Carbon Border Adjustment Mechanism*. <https://ec.europa.eu/>
- Gleditsch, N. P. (1998). Armed conflict and the environment: A critique of the literature. *Journal of Peace Research*, 35(3), 381–400. <https://doi.org/10.1177/0022343398035003007>

- Guler, Y., & Kumar, P. (2022). Climate change policy and performance of Türkiye in the EU harmonization process. *Frontiers in Sustainable Cities*, 4, 1070154. <https://doi.org/10.3389/frsc.2022.1070154>
- Homer-Dixon, T. F. (1991). On the threshold: Environmental changes as causes of acute conflict. *International Security*, 16(2), 76-116. <https://doi.org/10.2307/2539061>
- Homer-Dixon, T. F. (1999). *Environment, scarcity, and violence*. Princeton University Press.
- International Organization for Migration. (2021). *Global migration indicators 2021*. <https://publications.iom.int/books/global-migration-indicators-2021>
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2023). *Updating the Customs Union in the context of twin transformation and Türkiye* (IKV Yayın No. 324).
- Küşük, G., & Yüce Dural, B. (2024). Türkiye'nin Avrupa Yeşil Mutabakatına uyumu kapsamında yeşil ekonomi performansı: Değerlendirme ve perspektifler. *Sosyoekonomi*, 32(60), 445-467. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2024.02.21>
- Mathews, J. T (1989). Redefining security. *Foreign Affairs*, 68(2), 162-177. <https://doi.org/10.2307/20043906>
- North Atlantic Treaty Organization. (2021). *NATO's approach to climate change and security*. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_91048.htm
- Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişikliği ve Türkiye'ye olası etkileri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 47-65
- Paris, R. (2001). Human security: Paradigm shift or hot air? *International Security*, 26(2), 87-102. <https://doi.org/10.1162/016228801753191141>
- Resmî Gazete (2021). *Milletlerarası andlaşma*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211007M1-1.pdf>
- Said, E. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Saraçoğlu, F., & Kutlu, M. (2025). Sınırdaki karbon düzenleme mekanizması ve Türkiye'ye olası etkileri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 1-26. <https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.1593438>
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press
- Tadjbakhsh, S., & Chenoy, A. M. (2007). *Human security: Concepts and implications*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203965955>
- Ticaret Bakanlığı. (2021). *Yeşil mutabakat eylem planı 2021*. <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YEŞİL.pdf>
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği. (2024). *2023 yılı değerlendirmesi ve 2024 yılı beklentileri*. <https://www.tzob.org.tr/turkiye-ziraat-odaları-birliği-2023-yılı-değerlendirmesi-ve-2024-yılı-beklentileri>
- Ullman, R. (1983). Redefining security. *International Security*, 8(1), 129-153 <https://doi.org/10.2307/2538489>
- United Nations Security Council. (2021). *Climate Security: Report of the Secretary-General*. https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/{65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9}/climate_security_2021.pdf